

rizmi ve Hasanoğlu gibi bazı büyük şairlerin şiirlerine yazdığı nazireler onun diğer Türk lehçelerine de şiir yazabilecek kadar hâkim olduğunu göstermektedir.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında İdil boylarındaki hanlıkların birbiriyle sürekli mücadeleleri yüzünden pek çok şair ve yazar Türkistan ve Mısır gibi daha emin memleketlere gidiyordu. Mısır'a gidenler arasında bulunan Seyf-i Sarâyî'nin oraya nasıl gittiği tam olarak belli değildir. Bazı araştırmacılar onun hayatının ilk devresini Hârizm'de geçirdiğini, eğitimi burada aldıktan sonra Altın Orda ve Kıpçak bölgelerinde yaşayıp daha sonra Mısır'a gittiğini, eserlerini burada kaleme aldığını ifade etmektedir (Banarlı, I, 361). Seyf-i Sarâyî'nin kendi şiirleri ve tercümelerinden hareketle onun XIV. yüzyılın ikinci yarısındaki Türkistan edebiyatında seçkin bir yeri olduğu söylenebilir.

Şair Mısır'da Bathas Bey'in isteği üzerine Sa'dî-i Şîrâzî'nin ünlü eseri *Gülistân-ı Kitâbü Gülistân bi't-Türkî* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. 1 Şevval 793 (1 Eylül 1391) tarihinde tamamlanan eser Türkçe ilk *Gülistân* tercümesi olup aslındaki mensur kısımlar nesir halinde, manzum kısımlar da nazmen çevrilmiştir. Mensur kısımlarda eserin aslına oldukça sadık kalınmakla birlikte manzum kısımlarda şair sanatkarâne bir dil kullanarak bazı ilâveler yapmıştır. Bu bakımdan eser *Codex Cumanicus*'tan sonra Kıpçak Türkçesi'yle yazılmış en önemli dil yadigarı sayılmaktadır.

Mısır'a göç eden Oğuz Türk boyları ile Kıpçak Türkleri birkaç yüzyıl sonra yeniden birleşip kaynaşınca Türk dili tarihinde "Kıpçakça'nın Oğuzlaşması" meselesi ortaya çıkmıştır (Eckmann, [1965], s. 35-41). *Gülistân Tercümesi*, Oğuz Türkçesi yanında Kıpçak Türkçesi unsurlarını en fazla muhafaza eden eserlerden biri olarak Türk dili tarihi içinde seçkin bir yere sahip olmuş, XIX. yüzyıla kadar Türkistan Türkleri tarafından sevilerek okunmuş, mekteplerde ders kitabı olarak kullanılmıştır. Eserin Hollanda'da Leiden Akademisi Kütüphanesi'nde bulunan yegâne nüshasında (nr. 1553) *Gülistân Tercümesi* ve Seyf-i Sarâyî'nin kendi şiirlerinden başka çağdaşı şairlerden Mevlânâ Kadî Muhsin, Mevlânâ İshak, İmâd-ı Mevlevî, Ahmed Hâce Sarâyî, *Muhabbetnâme* müellifi Hârizmî, Tuğlu Hâce ve Hasanoğlu gibi şairlerin manzumeleri de yer almaktadır. Feridun Nafiz Uzluk tarafından bir önsözle beraber tıpkıbasım halinde yayımlanan (Ankara 1954) eser üzerinde Ali Fehmi Kara-

manioğlu bir doçentlik tezi (1968) hazırlamış ve çalışma önce *Gülistân Tercümesi: Kitâb Gülistân bi't-Türkî* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1978). Bu çalışma daha sonra yayımlandığında (Ankara 1989), eser Karamanlioğlu'nun daha önce yayımladığı "Seyf-i Sarâyî'nin *Gülistân Tercümesinin Dil Hususiyetleri*" adlı (TM, XV [1968], s. 75-126) makalesi ile Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan tek yazmasının (nr. 1553) fotokopileri de eklenmiştir. Kıtâp Ergeş Fazılov tarafından Taşkent'te (1968), eserle ilgili bir dizi makale kaleme alan Macar Türkologu Bodrogligeti tarafından Budapeşte'de (1969) yayımlanmıştır. Ayrıca Emîr Necîb eseri iki cilt halinde Almatı'da (1975), Hatip Osman – Zeynep Maksudova Arap harfleriyle Kazan'da (1980) neşretmiştir.

Seyf-i Sarâyî'nin *Gülistân Tercümesi*'nden başka mesnevi tarzında yazılmış *Süheyl ü Güldürsün* adlı bir eseri daha bulunmaktadır. Bu mesnevi *Yâdigârname* isimli yedi yapraklık bir yazmada manzum bir mukaddimeden sonra Tuğlu Hâce ve Mevlânâ İshak'tan birer gazel, Mevlânâ Ahmed Ürgencî'den üç şiir mevcut olup ardından Seyf-i Sarâyî'nin üç rubâisi, iki beyti ve *Süheyl ü Güldürsün* adlı mesnevisi yer almaktadır. 1394 yılında tamamlanan mesnevinin konusu Leylâ ile Mecnûn, Hüsrev ü Şîrin, Gül ü Nevruz gibi aşk hikâyelerine benzetmekle birlikte dönemin bazı olaylarına da ışık tutmaktadır. Eserde Timur'un Ürgencî'ye saldırısı ve zulümleri ile getirilmiş, devrin zalim yöneticileri ve onların yağmacılık siyasetleri eleştirilmiştir (Çetin, sy. 9 [2007], s. 140).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd b. Kadî-i Manyâs, *Gülistân Tercümesi: Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük* (haz. Mustafa Özkan), Ankara 1993, hazırlayanın Giriş'i, s. 2; E. N. Nadjib, *İstoriiko-Sravnitel'nyy Slovar, Tyurkskih Yazikov XIV veka Na Materiale "Hosrav i Şirin"* Kutba, Moskva 1979, I; Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926), İstanbul 1980, s. 326; A. Bodrogligeti, *A Fourteenth Century Turkic Translation of Sa'di's Gülistân (Sayf-i Sarâyî's Gülistân bi't-Türkî)*, Budapest 1969; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, I, 361-363; H. Y. Minnegulov, *Seyf Sarayı Tormuşı Hem İcatı*, Kazan 1976; a.mlf., "Seyf Sarayının Yana Eserlere", *Kazan Utları*, sy. 6, Kazan 1972, s. 129-139; *Tatar Edebiyatı Tarihi: Urta Gasırlar Devere*, Kazan 1984, I, 259-261; R. F. İslamov, *Altın Orda Hem Memluklar Mısırı: Yazma Miras, Medeni Bağlaşılar*, Kazan 1998, s. 79-90; Tahir Kahhar, "Seyf-i Sarayı", *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Özbek Edebiyatı I*, Ankara 2000, XIV, 405-410; Nil Yuziyev, "Seyf-i Sarayı", *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Tatar Edebiyatı II*,

Ankara 2001, XVIII, 102-112; A. Battal Taymas, "Seyf Sarayı'nın *Gülistân Tercümesini Gözden Geçiririz*", *TDAY Belleten* (1955), s. 73-98; J. Eckmann, "Memlük Kıpçakçasının Oğuzlaşmasına Dair", a.e. (1965), s. 35-41; N. A. Davron, "Sayf-i Saroyining Suhayl va Guldursun Dostoni", *Ozbek Tili ve Adabiyoti*, sy. 2 (1968), s. 61-64; Osman Sertkaya, "Sarayı Seyf'in Kıpçakça *Gülistân Tercümesindeki Bir İbare Üzerine*", *TKA*, XVI/1-2 (1977-78), s. 225-229; Çulpan Zaripova-Çetin, "Tatar Edebiyatı'nın Gelişimi", *Akademik Bakış*, sy. 9 (2007), s. 140, 141 (www.akademik-bakis.org.).

MUSTAFA ÖZKAN

SEYF b. ZÜYEZEN

(سيف بن ذي يزن)

Ebû Mürrer Seyf b. Züyezen
b. Ziasbah el-Himyeri
(ö. m. 575 [?])

Yemen'i Habeş istilasından kurtaran
ve adına kahramanlık hikâyeleri
yazılan Arap emîri.

Himyeri meliklerinin soyundan bir aileye mensup olarak San'a'da doğdu (516 [?]) ve orada yetişti. Ebrehe'nin oğlu Mesrûk zamanında Himyerîler ve diğer Yemen kabileleri çok zulüm görmüştü. Habeşli yöneticilerin bu zulümleri karşısında Seyf b. Züyezen, dışarıdan yardım almak için önce o sıralarda Antakya'da bulunan Bizans imparatoruna başvurdu. Hristiyan Habeşliler'e karşı mücadeleyi uygun görmeyen imparatorun talebini reddetmesi üzerine Hîre Emîri Nu'mân b. Münzir vasiyetiyle Sâsânî Kısra'sı I. Hüsrev'den (Nûşîrevân-ı Âdil) yardım istedi. Kısra, Yemenliler'e yardımı kabul etti ve tecrübeli kumandanlarından Vehrîz'i rivayetlere göre sayısı 800 ile 3600 arasında değişen, mahkûmlardan oluşturulduğu söylenen birliklerle deniz yoluyla Aden körfezinden Yemen'e gönderdi. Yerli kabilelerden toplanan askerlerle İran'dan gelenlerin teşkil ettiği ordu Habeşliler'le yaptığı savaşı kazandı, Ebrehe'nin oğlu Mesrûk öldürüldü. San'a'ya giren Vehrîz, kısra'ya yıllık vergi ödemek şartıyla iktidara getirdiği Seyf b. Züyezen'i Gumdân sarayına oturtup İran'a döndü. Bazı rivayetlerde Habeş işgalini Seyf'in oğlu Ma'dikerib'in sona erdirdiği söylenirse de bu doğru değildir.

Seyf b. Züyezen'in yabancı hâkimiyetine karşı bu başarısı Arap yarımadasında heyecanla karşılanmış, çeşitli şehir ve bölgelerden gelen heyetler kendisini tebrik etmiş, birçok şair onun hakkında şiir söylemiştir. Bu heyetlerden biri de Ebrehe'nin kumandasındaki ordu ile Kâbe'yi yıkmak üzere gelen Habeşliler'i unutamayan,

aralarında Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim'in de bulunduğu Kureyş temsilcileridir. Bazı kaynaklarda yer alan, doğruluğu şüpheli uzun bir rivayete göre bu heyetin ziyareti esnasında gönderilecek peygamber hakkında bilgi sahibi olduğu söylenen Seyf b. Züyezen'in Abdülmuttalib ile baş başa konuştuğu, ona saklaması şartıyla önemli bir sırrı açıp o sırada henüz iki yaşlarında olan torunu Muhammed'in peygamber olarak görevlendirileceğini müjdelediği ve sırtındaki nübüvet mührü başta olmak üzere bazı özelliklerini ona açıkladığı anlatılır (Ezrakî, I, 149-154; İbn Abdürabbih, II, 23-28; Süheylî, II, 87-88). Bu rivayet dolayısıyla Seyf Hanîfler'den sayılmış (Cevâd Ali, VI, 463), hatta onun Resûl-i Ekrem'e ulaştığı ve sahâbi olduğu bile söylenmiştir (İbnü'l-Esîr, II, 382-383). Ancak Seyf'in iktidarının yaklaşık iki yıl sürdüğü ve 575 yılında Hz. Muhammed henüz dört beş yaşlarında iken kendisine hizmet için Yemen'de alıkoyduğu bazı Habeşliler tarafından San'a'da öldürüldüğü ve yerine kardeşi Şûrahbîl'in geçtiği bilinmektedir. Seyf b. Züyezen'in yabancı işgaline karşı gerçekleştirdiği bu mücadele Araplar arasında dilden dile dolaşan bir destan kahramanı olmasını sağlamış, *Sîretü Seyf b. Zîyezen* adlı destan anonim hikâyelerden biri olarak *Sîretü 'Antere, Sîretü'l-Emîre Zâtihimme* ve *Sîretü Baybars* gibi eserler arasına girmiştir (bk. SÎRETÜ SEYF b. ZÎYEZEN).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 17, 62-65, 68; a.mlf., *Kitâbü't-Ticân fî mülûki Himyer*, San'a 1979, s. 317-321; Ezrakî, *Ahûbâru Mekke* (Melhas), I, 148-154; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 945-958, 965; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, II, 23-28; Hemdânî, *el-İklîl* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî), Kahire 1386/1966, II, 254-263; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 87-88; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, II, 382-383; R. Paret, *Sîrat-Saif ibn Dhi Yazan; ein arabischer Volksroman*, Hannover 1924; a.mlf., "Seyf b. Zî Yezen", *İA*, X, 532-534; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, II, 596-598; III, 524-527; IV, 77-

78, 99, 418; VI, 463, 488-489; IX, 752-753, 758-759; M. Abduh Gânim, *Seyf b. Zîyezen*, Beyrut 1964; Ebû'n-Nasr Ömer, *Seyf b. Zîyezen*, Beyrut 1971; Üfret Ömer el-İdlîbî, *Nazra fî edebine's-şâ'bî: Elf leyle ve leyle ve Sîretü Seyf b. Zîyezen*, Dimaşk 1974; Süreyyâ Menkûş, *Seyf b. Zîyezen beyne'l-hakîka ve'l-üşûre*, Bağdad 1980; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 10-12; Fârûk Hurşîd, *Muğamerâtü Seyf b. Zîyezen*, Kahire 1413/1992; Saîd Yaktîn, *Zahîretü'l-'acâ'ibi'l-'Arabiyye Seyf b. Zîyezen*, Beyrut 1994; J. Chelhod, "La geste du roi Sayf", *RHR*, CLXXI/1 (1967), s. 181-205; H. T. Norris, "Sayf b. Dî Yazan and the Book of the History of the Nile", *Quaderni di Studi Arabi*, VII, Venezia 1989, s. 125-151; P. Heath, "Sira Sha'biyya", *El²* (Fr.), IX, 689-690; J. P. Guillaume, "Sayf Ibn Dhi Yazan", *El²* (Fr.), IX, 105-106.

MUSTAFA FAYDA

SEYFEDDİN el-ÂMÎDÎ

(bk. ÂMÎDÎ, Seyfeddin).

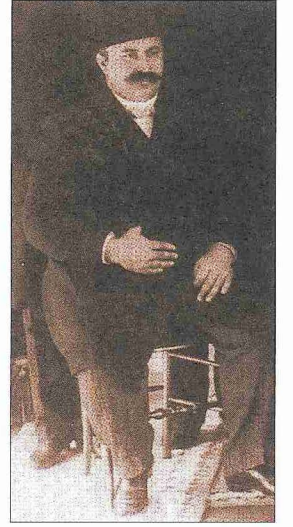
SEYFEDDİN el-BÂHARZÎ

(bk. BÂHARZÎ, Seyfeddin).

SEYFEDDİN EFENDİ, Şehzade (1874-1927)

Hânende ve bestekâr.

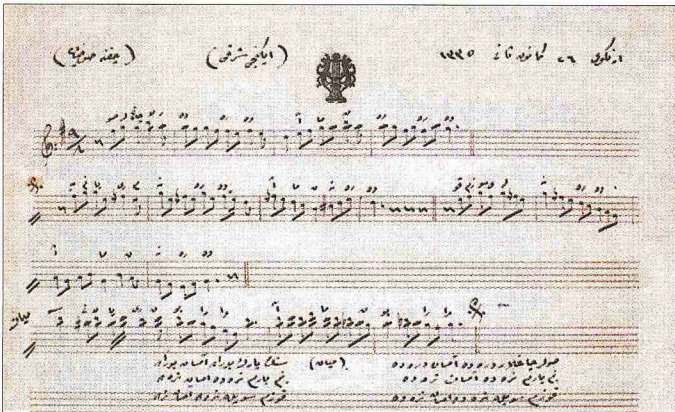
10 Şâban 1291 (22 Eylül 1874) tarihinde Beşiktaş Sarây-ı Hümâyunu'nda doğdu. Asıl adı Mehmed Seyfeddin'dir; mûsiki tarihinde daha çok Seyfeddin Osmanoğlu diye tanınır. Sultan Abdülaziz'in beş oğlundan en küçüğü olup annesi Gevherî Vâlide Sultan'dır. Çocukluk ve ilk gençlik yılları Fer'îye Sarayı'ndan geçti, bir ara Küçük Çamlıca'da bir köşkte yaşadı. Sonraları hayatını, yazıları Suadiye'deki köşkünde, kışları da yine Fer'îye Sarayı'nda geçirdi. Gördüğü denizcilik öğrenimiyle iyi bir kaptan

Şehzade
Seyfeddin
Efendi

olarak yetişti. Osmanlı hânedanı 1924 Mart'ında Türkiye'yi terketmeye mecbur edildiğinde bahriye feriki rütbesindeydi. Hânedân-ı Âl-i Osmân, Murassa' Osmânî ve Murassa' Mecîdî nişanları sahibi olan Seyfeddin Efendi yerleştiği Nis'te (Nice) 19 Ekim 1927'de vefat etti, naaşı Şam'da Selimiye Camii hazîresindeki Sultan Vahdedin'in kabrinin yanına defnedildi. Oğulları Şehzade Mehmed Abdülaziz, Mahmud Şevket ve Ahmed Tevhid efendiler iyi birer tambûrî, kızı Fatma Gevherî Sultan pek çok bestesi bulunan usta bir tambur ve kemençe icracısıdır.

Osmanlı hânedanında III. Selim'den sonra yetişmiş en büyük bestekârlardan olan Seyfeddin Efendi, İstanbul'da birçok mûsikîşinası himaye etmiştir. Saraydaki eğitimini sırasında sanata karşı yeteneğiyle dikkat çekmiş, küçük yaşlarda resim ve mûsiki dersleri almaya başlamıştır. Mûsiki-deki hocaları arasında Tanbûrî Cemil Bey ile Santûrî Edhem Efendi en önemlileridir. Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi ise (Irsoy) imamlığını yapmıştır. Kaptanlığı, ressamlığı, şairliği ve mahyacılığıyla tanınmasına rağmen Seyfeddin Efendi'nin en önemli özelliği mûsikîşinaslığıdır.

Bestekârlığı yanında iyi bir hânende, piyano, tambur, kemençe ve özellikle kanun sazında düzeyli bir icracıdır. Dinî ve din dışı sahalarda klasik üslûpta bestelediği peşrev, saz semâisi, marş, longa, tavşanca, beste, semâi, şarkı, tevşih ve ilâhi formlarındaki eserleri onun bestecilikteki başarısını göstermektedir (Murat Bardakçı, koleksiyonda bulunan Seyfeddin Efendi'nin yetmiş üç adet eserinin listesini yayımlamıştır; *Antik ve Dekor*, sy. 100 [2007], s. 112). Seyfeddin Efendi'nin bestesi olmasına rağmen yakın zamanlara kadar Tan-

Şehzade
Seyfeddin
Efendi'nin
kendî el yazısıyla
bir eserinin
notası